

Privat välfärd eller offentlig ofärd?

Agenda 2010 i Tyskland. I Frankrike Agenda 2006. I alla EU-länder Lissabonprocessen. Pensionsreformer i Italien och Spanien. Utredning om hela systemet med socialförsäkringar i Sverige.

Se där ett axplock förändringar av samhällsmodellen i västra Europa. Fler sker och fler kommer att introduceras. I förändringarnas spår kommer oro, missnöje och motreaktioner. Extrema partier går framåt i olika val. Alla dessa lovar återgång till en svunnen tid av trygghet.

Varför sker allt detta? Har de gamla partierna bytt värdegrund? Har alla blivit marknadsliberaler?

Sanningen är den att vi har byggt upp en samhällsmodell i västra Europa som kommer att bli en historisk parentes. Så smått började flera länder redan vid sekelskiftet 1800/1900. Men egentlig fart fick denna utveckling efter andra världskriget. Skatterna höjdes dramatiskt, staten tog sig an en allt större andel av samhället. Det offentliga skulle sköta välfärd och trygghet, lika för alla.

I Sverige höjdes skattetrycket från 20 procent av BNP 1950 till 50 procent 1980. Liknande skedde i övriga västra Europa, oavsett färg på regeringar. Alla sprang i samma riktning av tro på staten och på effektiviteten i en central planering av alla resurser.

Modellen motverkade sina mål. Ju mer utbyggd den blev, desto större har problemen för våra samhällen blivit. Att förbjuda eller hindra alla utvecklingens drivkrafter – privat ägande, strävan efter vinst, fri konkurrens – inom halva samhället ledde till stagnation, köer, bidragsberoende och otrygghet.

Det har funnits många som på ekonomisk eller ideologisk grund har varit emot den stora statens framväxt och detta har alltid varit i centrum för den politiska debatten. Men debatten har blivit allt mer intensiv på senare år. Små reformer sker och diskussionen växer fram. Varför nu? Jo, för att nu växer starka vindar fram som blåser kraftfullt på den instabila kolossen.

- Allt färre försörjer allt fler. Av Sveriges befolkning på 9 miljoner går 3 miljoner till arbetet en vanlig arbetsdag. Färre producerar det välstånd alla lever av – medan stora grupper lever av den stora statens olika system.

- Höga skatter tynger de produktiva krafterna. I en globaliserad värld kan de flytta på nolltid och det har börjat ske på allvar. Företag, jobb och resurser till välfärd flyttar till de nya EU-länderna, Asien och andra platser. Ska nya företag startas och god produktion lockas till västra Europa i framtiden krävs att skattebördan blir rejält lättare.

- Det offentliga kan inte leverera. En planeekonomisk organisation skapar stora problem. Tjänster blir hela tiden dyrare, men resurserna växer inte, för skatterna har slagit i taket. Alltså sker försämringar. Samtidigt är monopolen ett hinder för möjligheterna att utveckla välfärd till en ny sektor av tjänsteföretagande. Privat finansiering är enda sättet att öka resurserna till välfärd.

- Samhället blir allt mer heterogent. Globaliseringen, IT, resandet, media, invandring – allt gör att vi blir mer olika varandra. Då blir kollektiva lösningar, lika för alla, mindre legitima. Det som utförs av staten måste krympa och det som sker frivilligt i samhället växa.

Detta är utvecklingar som rubbar de sista svaga grunderna för den stora staten. Detta är fakta från verkligheten man bara har att konstatera att de finns och påverkar oss starkt. I det läget krävs förändring av stora mått. En del tror att modellen kan stöttas upp, en del att den kan finslipas och klara ett tag till, men den som tittar på fakta ser att mer än så krävs.

Men detta är bra. Ingen har anledning att hålla fast vid en modell som är orsaken till problemen. Bara nostalgiker har anledning att beklaga den nuvarande situationen. När den stora staten avvecklas kan vi åter få ett samhälle med bättre välfärd. Tillväxten kan öka, fler kan arbeta, färre gå på bidrag – och vård, omsorg och skola utvecklas på nytt. Välstånd, valfrihet och välfärd kan öka.

Detta nummer av Liberal Debatt ägnas åt denna diskussion. Ett antal av landets ledande forskare, experter och debattörer beskriver utmaningarna, tänkbara utvägar och ger bilder av framtiden.

Många politiker i Sverige och Europa är tysta om de stora förändringar de har insett behövs. Detta är riskabelt. Orsaken till många medborgares missnöje är denna tystnad. En öppen diskussion om framtiden – och varför den nu blir bättre – utifrån fakta är nödvändig.

Johnny Munkhammar

Aktuell med "Sagan om välfärdens återkomst" (Hjalmarsson & Högberg)